

Тактичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя

Тетяна Бобко*

* Канд. юрид. наук, Харківський районний суд Харківської обл., м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2911-9690>, e-mail: tetiana.justice.ua@gmail.com

DOI: [10.32353/khrife.1.2026.07](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2026.07) УДК 343.985(477)

Надійшло 15.02.2026 / Рецензовано 20.02.2026 / Прийнято до друку 31.03.2026 /
Доступно онлайн 31.03.2026

Досліджено теоретичні та прикладні аспекти тактичного забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя. Метою роботи є визначення змісту, особливостей і місця тактики судового розгляду в системі криміналістики, а також обґрунтування її значення як елемента криміналістичного забезпечення судової діяльності. Методологічне підґрунтя дослідження становлять загальнонаукові методи аналізу, синтезу й узагальнення, а також діалектичний, логіко-семантичний, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий і герменевтичний. Проаналізовано сучасний стан наукових досліджень у сфері криміналістичної тактики й організації судового розгляду, а також основні підходи до визначення місця тактики судового розгляду в системі криміналістики. Обґрунтовано необхідність розширення традиційного розуміння криміналістичної тактики за межі досудового розслідування та визнання її значення для судової стадії кримінального провадження. Доведено, що тактичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя характеризується підвищеною процесуальною чутливістю, конфліктністю та ризиками протидії здійсненню правосуддя, що зумовлює потребу в застосуванні судом організаційно-процесуальних і криміналістичних прийомів. Визначено ключові елементи тактики судового розгляду, поміж яких тактичне планування процесу, раціональна послідовність дослідження доказів, забезпечення процесуальної дисципліни й реагування на вияви процесуальних зловживань. Зроблено висновок, що тактика судового розгляду є важливим

інструментом підвищення ефективності судової діяльності, спрямованим на забезпечення повного, усебічного й об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження та зміцнення довіри суспільства до правосуддя. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з розробленням типології судових тактичних ситуацій і практико-орієнтованих рекомендацій для судової діяльності.

Ключові слова: кримінальне провадження; досудове розслідування; криміналістичне забезпечення; тактика; тактичний прийом; правосуддя; судовий розгляд.

Постановка наукової проблеми

Сучасний стан розвитку сфери кримінальної юстиції в Україні характеризується підвищенням вимог до ефективності та справедливості провадження правосуддя, а також необхідністю забезпечення належного рівня захисту незалежності органів судової влади. Саме тому привертають увагу кримінальні правопорушення проти правосуддя, які безпосередньо посягають на нормальне функціонування судової системи, авторитет суду та принцип верховенства права, незалежність представників феміди тощо. Ускладненість таких проваджень, застосування сучасних способів протидії з'ясуванню істини та впливу на учасників судового розгляду кримінальної справи актуалізують питання вдосконалення тактичних підходів до діяльності органів судової влади щодо провадження ними професійної діяльності.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень у сфері криміналістичної тактики й організації судового розгляду, проблематика тактичного забезпечення саме судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя залишається недостатньо розробленою. У практиці судів спостерігаються труднощі, пов'язані з оцінюванням специфічних ситуацій, протидією

процесуальним зловживанням, убезпеченням учасників процесу, а також необхідністю збереження балансу між змагальністю сторін і активною роллю суду. Це свідчить про неузгодженість між теоретичними напрацюваннями й реальними потребами судової практики.

Окремою проблемою є відсутність системного підходу до формування комплексу тактичних засобів, прийомів і рекомендацій, які б урахували особливості розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, зокрема їх підвищену процесуальну чутливість і потенційний вплив на функціонування правозастосовних інституцій. У зв'язку із цим виникає потреба науково переосмислити наявні підходи, визначити специфіку тактичного забезпечення судового розгляду зазначених кримінальних правопорушень і розробити практико-орієнтовані рекомендації щодо підвищення ефективності судової діяльності.

Отже, удосконалення теоретичних засад і практичних механізмів тактичного забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя сприятиме підвищенню якості здійснення правосуддя та зміцненню довіри суспільства до судової системи.

Мета статті

Визначити теоретичні та прикладні аспекти тактичного забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя.

Методи дослідження

Поставлену мету реалізовано завдяки комплексному застосуванню методів наукового пізнання. Зокрема, діалектичний метод став у пригоді для дослідження еволюції наукових поглядів на зміст і місце криміналістичної тактики в системі криміналістики, а також для виявлення взаємозв'язку між розвитком кримінального процесу та трансформацією тактичних підходів у судовій діяльності.

Логіко-семантичний метод допоміг в аналізі понятійного апарату дослідження, зокрема категорій «криміналістична тактика», «тактика судового розгляду», «тактичне забезпечення судового розгляду», що дало змогу уточнити їх зміст, співвідношення та межі наукового застосування.

Формально-юридичний (догматичний) метод застосовано для дослідження норм кримінального процесуального законодавства України, які визначають процесуальне становище суду, межі його активності в дослідженні доказів і правові передумови реалізації тактичних рішень під час судового розгляду. За допомогою системно-структурного методу здійснено аналіз місця тактики судового розгляду в загальній систе-

мі криміналістики, а також визначено структурні елементи тактико-криміналістичного забезпечення судового провадження у справах про кримінальні правопорушення проти правосуддя.

Порівняльно-правовий метод сприяв зіставленню наукових підходів щодо визначення статусу судової тактики, можливостей її виокремлення як самостійного напрямку та співвідношення з тактикою досудового розслідування. Герменевтичний метод застосовано з метою тлумачення доктринальних положень і наукових концепцій, пов'язаних з криміналістичним забезпеченням судового розгляду, що допомогло з'ясувати їх змістовні акценти та практичну значущість.

Метод узагальнення й аналізу судової практики дав змогу систематизувати типові тактичні ситуації, характерні для розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, а також сформулювати практико-орієнтовані висновки щодо організаційно-тактичних засад діяльності суду.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Науковці невпинно розробляють і вдосконалюють проблематику протидії злочинам проти правосуддя. Зокрема, питання кримінальної відповідальності за їх учинення досліджували Н. Алексеева, Г. Бершов, А. Воронцов, С. Дідик, В. Затолочний, А. Мартіросян, В. Тютюгін зі співавторами, О. Шнипко та ін.¹

1 Алексеева Н. Ю. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, що вчиняються свідками, експертами, перекладачами або щодо них : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 223 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3501> (дата звернення: 04.02.2026) ; Бершов Г. Є. Кримінальна відповідальність за втручання у діяльність судових органів : монографія. Харків, 2014. 228 с. ; Воронцов А. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, які вчинюються службовими особами органів дізнання та досудового слідства : дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 269 с. ; Дідик С. Є. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 227 с. ; Затолочний В. С. Кримінальна

Питання тактичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ (проваджень) у сучасній юридичній науці розглядають у межах досліджень криміналістичної тактики, криміналістичного забезпечення судового провадження та проблематики організації здійснення правосуддя. Значний внесок у розроблення процесуальних і тактичних аспектів підтримання обвинувачення в суді й судового розгляду зробили І. Когутич, І. Шепітько та ін.²

Питання методико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів проти правосуддя проаналізовано у працях С. Книженко³, Є. Супа⁴, К. Романаускас⁵, М. Шепітька⁶: дослідники наголошують на потребі в адаптації тактичних і методичних підходів до специфіки цієї категорії кримінальних правопорушень (зокрема, на стадії судового розгляду). Теоретичні засади формування методичних комплексів криміналістичного забезпечення судо-

- відповідальність за завідомо незаконне затримання, привід, домашній арешт, тримання під вартою : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2022. 212 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2022/dissertation/20826/diszatolochniyvs.pdf> (дата звернення: 04.02.2026) ; Мартіросян А. Г. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя : дис. ... канд. юрид. наук. Луцьк, 2011. 212 с. ; Тютюгін В. І., Борисов В. І. та ін. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків, 2011. 160 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0017.pdf (дата звернення: 04.02.2026) ; Шнипко О. С. Кримінально-правове дослідження злочину завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 282 с. та ін.
- 2 Когутич І. І. Галузеві правові та теоретико-прикладні аспекти методики підтримання державного обвинувачення в суді : навч. посіб. Дрогобич — Львів, 2015. 476 с. ; Шепітько І. І. Судовий розгляд (судове слідство) в системі судового провадження у першій інстанції : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 281 с. URL: <https://surl.li/ckreoa> (дата звернення: 04.02.2026).
 - 3 Книженко С. О. Особливості розслідування злочинів проти правосуддя, що вчиняються шляхом порушення порядку відбування покарання або попереднього ув'язнення. *Форум права*. 2016. № 3. С. 121—125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_3_24 (дата звернення: 04.02.2026) ; Її ж. Розслідування злочинів, що вчиняються службовими особами правоохоронних органів шляхом порушення порядку здійснення або забезпечення правосуддя. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 30. Т. 2. С. 94—97. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_30\(2\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_30(2)__26) (дата звернення: 04.02.2026) ; Її ж. Поняття та структурні елементи криміналістичної характеристики злочинів проти правосуддя. *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. Вип. 6. С. 111—115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jipu_2018_6_21 (дата звернення: 04.02.2026).
 - 4 Суп Є. Ю. Протиправна діяльність професійних учасників судочинства як об'єкт пізнавальної діяльності слідчих і науковців. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 33. № 3. С. 406—413. DOI: [10.32631/vca.2024.3.37](https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.37) (дата звернення: 04.02.2026) ; Його ж. Елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, учинених професійними учасниками правосуддя. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2025. Вип. 1 (38). С. 112—125. DOI: [10.32353/khrife.1.2025.08](https://doi.org/10.32353/khrife.1.2025.08) (дата звернення: 04.02.2026).
 - 5 Романаускас К. А. Основи методики розслідування надання завідомо неправдивих показань свідком і потерпілим : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. О. Гусевої. Харків, 2024. 203 с.
 - 6 Шепітько М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи протидії злочинам у сфері правосуддя : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 42 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15385> (дата звернення: 04.02.2026).

вого провадження та роль ситуаційного підходу в ухваленні тактичних рішень розкрито в комплексному дослідженні Ю. Мирошніченка ⁷.

Важливе місце в розвитку концепції судової тактики посідають праці І. Когутича, присвячені користуванню криміналістичними знаннями під час розгляду кримінальних справ у суді й аналізу методологічних проблем розвитку криміналістичної тактики ⁸. Теоретичні аспекти тактики судового розгляду кримінальних проваджень, зокрема принципи вибіркової тактичного впливу й забезпечення завдань судового розгляду, містять напрацювання В. Алексейчук ⁹, О. Одерія й Р. Герцика ¹⁰ та ін.

Окремий напрям досліджень пов'язаний з питаннями подолання протидії судовому розгляду кримінальних проваджень, що висвітлено у працях Р. Мудрецького ¹¹.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що більшість досліджень присвячено загальним питанням криміналістичної тактики досудового розслідування або загальним аспектам судового провадження. Натомість специфіку тактичного забезпечення судового розгля-

ду кримінальних правопорушень проти правосуддя як самостійний об'єкт дослідження висвітлено недостатньо. Це зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення цієї проблематики та розроблення системного підходу до формування відповідних тактичних рекомендацій.

Викладення основного матеріалу дослідження

Криміналістичну тактику традиційно розглядають як складник криміналістики, що охоплює систему науково обґрунтованих положень, рекомендацій і прийомів з організації та здійснення процесуальної діяльності, спрямованої на встановлення обставин кримінального правопорушення, ефективне використання доказової інформації та досягнення завдань кримінального провадження. Положення, які сьогодні охоплює самостійний розділ криміналістики, є результатом узагальнення практичного досвіду розкриття злочинів: їх накопичували й передавали від покоління до покоління, тож поступово вони набували більш упорядкованого характеру. Науковці зазначають, що

7 Мирошніченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: концептуальні основи : дис. ... д-ра юрид. наук. Кропивницький, 2024. 493 с. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya_myroshnychenko_yu_m_compressed.pdf (дата звернення: 04.02.2026).

8 Когутич І. І. Теоретичні основи використання криміналістичних знань під час розгляду кримінальних справ у суді : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2010. 37 с. URL: <http://search.nbuv.gov.ua/aref/20101202001867> (дата звернення: 04.02.2026).

9 Алексейчук В. І. Криміналістична методика судового розгляду в кримінальному провадженні (місце в системі криміналістики). *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 162–166. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca035412-b508-4a33-b2e3-fef51a8beb90/content> (дата звернення: 04.02.2026).

10 Одерій О. В., Герцик Р. В. Методика судового розгляду кримінальних проваджень (теоретичний аспект). *Правовий часопис Донбасу*. 2024. Т. 2. № 4. С. 178–184. DOI: 10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-178-184 (дата звернення: 04.02.2026).

11 Мудрецький Р. В. Подолання протидії судовому розгляду у кримінальних провадженнях : дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2019. 263 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0420U100095> (дата звернення: 04.02.2026).

критерієм періодизації історії криміналістики є характер знання, за яким у розвитку науки виокремлюють два великі часові проміжки. Те саме стосується і криміналістичної тактики. Перший, донауковий, охоплює час від появи первісних криміналістичних знань до кінця XIX ст. і містить дві стадії: зародження елементів тактико-криміналістичного знання (від давніх часів до 30-х років XIX ст.) і формування теоретичних передумов криміналістичної галузі знання (30-ті роки XIX ст.— кінець XIX ст.). Дослідження другого періоду пов'язані зі становленням і подальшим розвитком криміналістичної тактики як складника науки криміналістики¹².

Друга стадія характеризує функціонування криміналістичної тактики в межах зрілої науки (від 80-х рр. XX ст. до сьогодення) і відзначається внутрішньою етапністю, пов'язаною із завершенням умовної «епохи радянської криміналістики» та інерційним продовженням її парадигми в перше десятиліття незалежності України. Період з початку 1960-х рр. позначено посиленням темпів розвитку криміналістики й загальної теорії, що сприяло уточненню вчення про планування розслідування та криміналістичні версії, а також активному аналізу природи слідчих дій і тактики їх проведення. У цей час розроблено нові напрями криміналістичної тактики (зокрема, учення про слідчі ситуації, тактичні комбінації та криміналістичні операції), сформовано підходи до так-

тичних рішень і продовжено вдосконалення прийомів виконання окремих слідчих дій. Дослідники особливо наголошують на ролі праць, присвячених провідним категоріям тактики (тактичний прийом, тактична комбінація, слідча ситуація, чинник раптовості), а також на внеску досліджень щодо ситуаційного підходу, конфліктних ситуацій, тактичного ризику та становлення теорії слідчих ситуацій¹³.

Варто зауважити, що криміналістична тактика формувалася та продовжує розвиватися на перетині кримінального процесуального права, психології, логіки та практики правозастосування, забезпечуючи оптимальні способи дій учасників кримінального провадження залежно від конкретної процесуальної ситуації. У сучасному розумінні криміналістична тактика виходить за межі винятково досудового розслідування й охоплює також діяльність суб'єктів, пов'язаних із судовим дослідженням доказів¹⁴.

У науковій літературі тривалий час точилася дискусія щодо можливості виокремлення тактики судового розгляду як самостійного напрямку криміналістичної тактики. Скептичні позиції обґрунтовували тим, що суд, на відміну від сторін кримінального провадження, має зберігати неупередженість і не може застосовувати тактичні прийоми у змагальному розумінні. Водночас сучасний розвиток криміналістики й аналіз практики судового провадження свідчать

12 Мирошниченко Ю. М. З історії криміналістичної тактики (донауковий період). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 42. Т. 1. С. 141—144. DOI: [10.32841/2307-1745.2019.42-1.30](https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.42-1.30) (дата звернення: 04.02.2026).

13 Його ж. Криміналістична тактика в період становлення науки криміналістики. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 13. С. 201—207. DOI: [10.32850/LB2414-4207.2020.13.26](https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.13.26) (дата звернення: 04.02.2026).

14 Журавель В. А., Коваленко А. В. Дослідження доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29. № 2. С. 313—328. DOI: [10.31359/1993-0909-2022-29-2-313](https://doi.org/10.31359/1993-0909-2022-29-2-313) (дата звернення: 04.02.2026).

про обґрунтованість користування категорією «тактика судового розгляду».

Одним з основних питань під час формування системи наукових положень щодо криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ є визначення їх місця в загальній системі криміналістики. Традиційна структура цієї науки охоплює загальні положення, криміналістичну техніку, криміналістичну тактику (переважно орієнтовану на досудове розслідування) і криміналістичну методику розслідування злочинів. У зв'язку з розвитком судового аспекту кримінального провадження постає потреба в розширенні цієї системи завдяки положенням і рекомендаціям, призначеним для стадії судового розгляду. Погоджуємося з В. Алексейчук, що в науковій літературі питання місця засобів криміналістичного забезпечення судового розгляду трактують по-різному, до того ж найбільш дискусійним залишається визначення статусу криміналістичних методик судового розгляду. Авторка узагальнила підходи науковців до доцільності дослідження тактики судового розгляду. Так, один з виокремлених нею підходів передбачає введення таких методик як окремих комплексів рекомендацій до складу повноструктурних криміналістичних методик, що охоплюють як досудове розслідування, так і судовий розгляд певних видів злочинів. Проте цей підхід спричиняє сумніви, оскільки підстави класифікації, релевантні на етапі розслідування, не завжди зберігають значення на стадії судового розгляду, де специфіка справи може втрачати своє розмежувальне значення. Більш обґрунтованою, на думку вченої, є позиція, відповідно до якої криміналістична методика та криміналістична тактика мають внутрішній поділ

на дві частини — досудову і судову. Такий підхід дає змогу виокремити методику судового розгляду й тактику судових дій як самостійні складники в межах наявних розділів криміналістики. Водночас виникає проблема адресності таких рекомендацій: вони можуть бути орієнтовані на суд, сторону обвинувачення чи сторону захисту, що обумовлює необхідність диференціації рекомендацій з урахуванням процесуальних функцій кожного суб'єкта.

Інший підхід, як зауважує В. Алексейчук, пропонує формувати окремі системи криміналістичних рекомендацій, призначені для конкретних учасників процесу — суддів, прокурорів або адвокатів. Проте така модель може призвести до втрати цілісності криміналістичного знання та ускладнити єдине розуміння типових ситуацій судового розгляду, оскільки оцінювання доказів і обставин слід здійснювати у взаємопов'язаному контексті. Іще одна виокремлена нею концепція передбачає створення самостійного розділу криміналістики — «судової криміналістики». Однак цей підхід піддають критиці через можливе порушення системності науки, оскільки техніку, тактику й методику розглядають як універсальні категорії криміналістики, а їх судові вияви доцільніше трактувати як складники вже наявних розділів, а не як окрему систему. Підбиваючи підсумки, дослідниця зазначає, що наукові дискусії свідчать про відсутність єдиного підходу до визначення місця криміналістичного забезпечення судового розгляду в системі криміналістики, що зумовлює необхідність подальшого теоретичного осмислення цієї проблеми з урахуванням системності науки та специфіки судової стадії кримінального провадження¹⁵.

15 Алексейчук В. І. Зазнач. твір. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca035412-b508-4a33-b2e3-fef51a8beb90/content> (дата звернення: 04.02.2026).

Ми вважаємо доцільним підхід, за яким необхідно досліджувати й удосконалювати засади тактики судового розгляду, з урахуванням тієї обставини, що під нею слід розуміти не вплив на результат справи в інтересах певної сторони, а науково обґрунтовану організацію судової діяльності, спрямовану на забезпечення повного, усебічного й об'єктивного дослідження доказів. Саме тому обґрунтованою, на нашу думку, видається позиція, що тактика судового розгляду є системою організаційно-процесуальних і криміналістичних прийомів, застосовуваних судом для ефективного управління процесом доказування, дослідження доказів, подолання процесуальних складнощів, що виникають під час розгляду справи, і забезпечення реалізації принципів справедливого судочинства. Ідеться не про тактичну боротьбу сторін, а про тактичну раціональність судової діяльності, утілену у виборі послідовності дослідження доказів, реагуванні на процесуальні зловживання, визначенні оптимальної форми дослідження доказів і підтриманні належної динаміки судового розгляду.

Тактичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя має особливу специфіку, зумовлену характером цих діянь. Оскільки такі кримінальні правопорушення безпосередньо пов'язані з функціонуванням системи правосуддя, судовий розгляд може супроводжуватися підвищеним рівнем процесуального напруження, наявністю конфліктних інтересів учасників провадження та ризиками впливу на процес доказування. У таких умовах тактика судового розгляду виявляється передусім у здатності суду своєчасно виявляти типові тактичні си-

туації та обирати адекватні способи їх розв'язання без порушення принципів незалежності й неупередженості.

Поміж основних складників тактики судового розгляду доцільно виокремити тактичне планування судового процесу, визначення раціональної послідовності дослідження доказів, забезпечення процесуальної дисципліни, а також організацію ефективної комунікації між учасниками провадження. Особливого значення набуває подолання протидії судовому розгляду (зокрема, спроб затягувати строки судового розгляду або інших форм протидії), що потребує від суду виважених організаційно-тактичних рішень.

Отже, користування категорією «тактика судового розгляду» є науково виправданим за умови її розуміння як елемента криміналістичного забезпечення діяльності суду, спрямованого на досягнення завдань кримінального провадження за допомогою раціональної організації процесуальної діяльності. Виконання судом процесуальних обов'язків у межах завдань кримінального провадження об'єктивно зумовлює його активну участь у пізнанні обставин справи, спрямовану на всебічне й об'єктивне встановлення істини. Це передбачає здатність суду обирати найбільш раціональні способи дослідження доказів, поєднуючи процесуальні механізми, визначені законом, з науково обґрунтованими рекомендаціями криміналістики¹⁶.

У контексті розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя така тактика є важливим інструментом забезпечення ефективності судового розгляду та зміцнення довіри до правосуддя.

Тактичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень

16 Мирошніченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення С. 387. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya_myroshnychenko_yu_m_compressed.pdf (дата звернення: 04.02.2026).

проти правосуддя є системою науково обґрунтованих положень, прийомів і рекомендацій, спрямованих на створення оптимальних умов для здійснення судом повного, усебічного й об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження, а також «обрання суддею раціональної лінії поведінки, ефективних способів проведення процесуальних дій, спрямованих на дослідження, перевірку й оцінку судових доказів з метою встановлення дійсних обставин досліджуваної події та ухвалення законного й обґрунтованого рішення»¹⁷.

Зміст тактико-криміналістичного забезпечення судового розгляду обумовлено специфікою кримінальних правопорушень, які безпосередньо посягають на функціонування системи правосуддя та можуть супроводжуватися підвищеним рівнем процесуальної конфліктності, спробами впливу на учасників процесу, а також різними формами протидії встановленню істини у справі.

Погоджуємося також, що «тактика суду значною мірою детермінована процесуальними умовами судового розгляду, а також низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, під впливом яких формується обстановка окремого судового провадження — конкретна судова ситуація»¹⁸. Дослідження матеріалів кримінальних справ, судових рішень і вироків дає змогу узагальнити, що для судових ситуацій, сформованих під час судового розгляду кримінальних правопорушень, характерні такі ознаки: протидія, що полягає в наданні суперечливих і необ'єктивних показань учасниками провадження; високий рівень зацікавленості окремих суб'єктів у результатах судового розгляду, що подекуди межує з протидією закон-

ній діяльності суду; складність оцінювання доказів процесуального характеру, необхідність убезпечення учасників судового процесу. У межах кожної тактичної ситуації суд має формувати відповідну модель поведінки, що передбачає планування, вибір оптимальної послідовності дослідження доказів, тактичне планування судових дій і їхнє ефективне проведення, що дає змогу досягти запланованих результатів, застосувати способи реагування на вияви протидії тощо.

Отже, у контексті визначення засад тактичного забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, слід зауважити про необхідність забезпечення балансу між активною роллю суду в дослідженні доказів і дотриманням принципів змагальності та процесуальної рівності сторін. Тактичне забезпечення у цьому разі передбачає застосування судом комплексу організаційних та інтелектуальних рішень, спрямованих на своєчасне виявлення й нейтралізацію процесуальних ризиків, зокрема затягування розгляду, фабрикування та фальшування доказів або створення штучних перешкод для здійснення правосуддя.

Організаційно-тактичний аспект судового розгляду охоплює планування судового процесу, визначення послідовності дослідження доказів, управління динамікою судового засідання та забезпечення належної комунікації між учасниками процесу. Ефективне поєднання організаційних і тактичних елементів сприяє забезпеченню розумних строків судового розгляду й підвищує якість судового рішення.

Особливістю тактичного забезпечення у справах про кримінальні

17 Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення С. 105—106, 389. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya_myroshnychenko_yu_m_compressed.pdf (дата звернення: 04.02.2026).

18 Там само. С. 390.

правопорушення проти правосуддя є необхідність зважати на підвищені стандарти до обґрунтованості судових рішень, оскільки такі провадження безпосередньо впливають на авторитет органів судової влади та рівень довіри суспільства до правосуддя. Це зумовлює важливість ретельної перевірки доказів, критичного аналізу позицій сторін і користування криміналістичними знаннями у процесі судового дослідження обставин справи.

Висновки

Традиційне розуміння криміналістичної тактики як переважно «слідчої» (досудової) на сучасному етапі розвитку науки та сфери кримінальної юстиції не відображає реальних потреб сучасної судової практики. Криміналістична тактика за своєю природою є комплексом науково обґрунтованих прийомів і рекомендацій, що забезпечує раціональну організацію процесуальної діяльності залежно від конкретної ситуації, а тому охоплює й судову стадію кримінального провадження. Це дає змогу обґрунтувати доцільність виокремлення такого розділу, як тактико-криміналістичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, яке слід розглядати як комплексний інструмент підвищення ефективності судової діяльності, що поєднує криміналістичні, процесуальні й організаційні компоненти та спрямований на досягнення завдань кримінального провадження і забезпечення справедливого правосуддя.

До сьогодні в науці відсутній єдиний підхід до визначення місця криміналістичного забезпечення судового розгляду в системі криміналістики. Найбільш дискусійним є питання статусу криміналістичних методик судового розгляду

та їх співвідношення з методиками досудового розслідування (зокрема, щодо критеріїв класифікації та меж диференціації рекомендацій). Актуальність розв'язання завдання з розроблення і дослідження тактичного забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя зумовлена підвищенням вимог до ефективності та справедливості правосуддя, а також зростанням процесуальної складності таких проваджень, у яких часто наявні вияви протидії встановленню істини і впливу на учасників процесу.

На підставі узагальнення матеріалів судової практики визначено, що тактичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя характеризується підвищеною процесуальною чутливістю, конфліктністю та ризиками протидії, що потребує своєчасного виявлення судом типових тактичних ситуацій і вибору ним адекватних організаційно-процесуальних рішень з урахуванням змагальності й рівності сторін. Провідними елементами тактики судового розгляду в зазначеній категорії проваджень названо тактичне планування судового процесу, визначення раціональної послідовності дослідження доказів, забезпечення процесуальної дисципліни, організацію комунікації між учасниками, реагування на процесуальні зловживання та інші форми протидії, урахування безпекових аспектів участі сторін і свідків.

Наголошено, що специфіка кримінальних правопорушень проти правосуддя зумовлює підвищені стандарти обґрунтованості судових рішень, отже, потребує посиленого контролю за якістю доказового матеріалу, критичного аналізу позицій сторін і коректного користування криміналістичними знаннями під час судового розгляду. Тож існує необхідність подальшого розвит-

ку системного підходу до формування комплексу тактичних рекомендацій для судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя, зокрема за допомогою розроблення типології судових тактичних ситуацій, алгоритмів реагування на процесуальну протидію та методичних орієнтирів щодо організації дослідження доказів у межах справедливого судочинства.

Tactical Support for Trial of Criminal Offenses against Justice

Tetiana Bobko

Theoretical and applied aspects of tactical support for the trial of criminal offenses against justice are investigated. The purpose of the work is to determine the content, features and place of trial tactics in the system of forensics, as well as to substantiate its significance as an element of forensic support for judicial activity. Methodological basis of the research is general scientific methods of analysis, synthesis and generalization, as well as dialectical, logical-semantic, formal-legal, systemic-structural, comparative-legal and hermeneutic. The current state of scientific research in the field of forensic tactics and the organization of trial is analyzed, as well as the main approaches to determining the place of trial tactics in the system of forensics. The need to expand traditional understanding of forensic tactics beyond the pre-trial investigation and recognize its significance for the judicial stage of criminal proceedings is substantiated. It is proven that the tactical support of the trial of criminal offenses against justice is characterized by increased procedural sensitivity, conflict and risks of opposing the administration of justice, which necessitates the application of organizational and procedural and forensic techniques by the court. The key elements of the trial tactics are identified, including tactical planning of the process, rational sequence of evidence examination, ensuring procedural discipline and

responding to detection of procedural abuses. It is concluded that the trial tactics are an important tool for increasing the efficiency of judicial activity, aimed at ensuring a complete, comprehensive and objective investigation of the circumstances of criminal proceedings and strengthening public confidence in justice. Prospects for further research related to development of a typology of judicial tactical situations and practice-oriented recommendations for judicial activity are outlined.

Keywords: criminal proceedings; pre-trial investigation; forensic support; tactics; tactical technique; justice; trial.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Авторка зробила свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторка заявляє, що у неї відсутній конфлікт інтересів.

References

- Aliexsieichuk, V. I. (2016). Kryminalistychna metodyka sudovoho rozghliadu v kryminalnomu provadzhenni (mistse v systemi kryminalistyky) [Forensic method of trial in criminal proceedings (place in the system of criminalistics)]. *Pravo i suspilstvo*. № 6. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca035412-b508-4a33-b2e3-fef51a8beb90/content> [in Ukrainian].

- Alieksieieva, N. Yu. (2017). *Kryminalna vidpovidalnist za zlochynty proty pravosuaddia, shcho vchyniaiutsia svidakamy, ekspertamy, perekladachamy abo shchodo nykh* [Criminal liability for crimes against justice committed by or against witnesses, experts, translators] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. URL: <http://dspace.lvdvvs.edu.ua/handle/1234567890/3501> [in Ukrainian].
- Bershov, H. Ye. (2014). *Kryminalna vidpovidalnist za vtruchannia u diialnist sudovykh orhaniv* [Criminal liability for interference in the activities of judicial bodies] : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].
- Didyk, S. Ye. (2008). *Kryminalno-pravova okhoro-na pravosuaddia vid nezakonnnykh diian suddi yak spetsialnoho sub'iekta zlochyntu* [Criminal law protection of justice from illegal acts of a judge as a special subject of crime] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Knyzhenko, S. O. (2016). *Osoblyvosti rozsliduvannia zlochyntiv proty pravosuaddia, shcho vchyniaiutsia shliakhom porushennia poriadku vidbuvannia pokarannia abo poperednoho uv'iaznennia* [Features of Investigation of Crimes against Justice Committed by Violating the Order of Punishment or Detention]. *Forum prava*. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_3_24 [in Ukrainian].
- Knyzhenko, S. O. (2017). *Rozsliduvannia zlochyntiv, shcho vchyniaiutsia sluzhbovymy osobamy pravookhoronnykh orhaniv shliakhom porushennia poriadku zdiisnennia abo zabezpechennia pravosuaddia* [Investigation of crimes, committed by law enforcement officials by violating the procedure for the administration or provision of justice]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia*. № 30. T. 2. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_30\(2\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_30(2)_26) [in Ukrainian].
- Knyzhenko, S. O. (2018). *Poniattia ta strukturni elementy kryminalistychnoi kharakterystyky zlochyntiv proty pravosuaddia* [Concept and Srtuctural Elements of the Criminalistic Characterization of Crimes Against Justice]. *Sudova ta slidcha praktyka v Ukraini*. Vyp. 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jipu_2018_6_21 [in Ukrainian].
- Kohutych, I. I. (2010). *Teoretychni osnovy vyko-rystannia kryminalistychnykh znan pid chas rozghliadu kryminalnykh sprav u sudi* [Theoretical foundations of criminalistic knowledge use during criminal cases consideration] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kyiv. URL: <http://search.nbuv.gov.ua/aref/20101202001867> [in Ukrainian].
- Kohutych, I. I. (2015). *Haluzevi pravovi ta teoretyko-prykladni aspekty metodyky pidtryman-nia derzhavnogo obvyuvachennia v sudi* [Sectoral legal and theoretical and applied aspects of the methodology of supporting the state prosecution in court] : navch. posib. Drohobych — Lviv [in Ukrainian].
- Martirosian, A. H. (2011). *Kryminalna vidpovidalnist za vtruchannia v diialnist osib, yaki zdiisniuiut pravosuaddia* [Criminal liability for interference in the activities of persons administering justice] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Luts'k [in Ukrainian].
- Mudretskyi, R. V. (2019). *Podolannia proty-dii sudovomu rozghliadu u kryminalnykh provadzhenniakh* [Overcoming the Counteraction to Trial in criminal proceedings] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kryvyi Rih. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0420U100095> [in Ukrainian].
- Myroshnynchenko, Yu. M. (2019). *Z istorii kryminalistychnoi taktyky (donaukovyi period)* [From the history of forensic tactics (pre-scientific period)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia*. № 42. T. 1. DOI: [10.32841/2307-1745.2019.42-1.30](https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.42-1.30) [in Ukrainian].
- Myroshnynchenko, Yu. M. (2020). *Kryminalistychna taktyka v period stanovlennia nauky kryminalistyky* [Criminalistic tactics in the period of formation of the science of criminalistics]. *Yurydychnyi biuletyn*. Vyp. 13. DOI: [10.32850/LB2414-4207.2020.13.26](https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.13.26) [in Ukrainian].
- Myroshnynchenko, Yu. M. (2024). *Kryminalistychno zabezpechennia sudovoho provadzhennia: kontseptualni osnovy* [Forensic support of court proceedings: conceptual foundations] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kropyvnytskyi. URL: https://dnuvs.ukr.edu-ucation/wp-content/uploads/2024/08/dysertacziya_myroshnynchenko_yu_m_compressed.pdf [in Ukrainian].

- Oderii, O. V., & Hiertsyk, R. V. (2024). *Metodyka sudovoho rozghliadu kryminalnykh provadzhen (teoretychnyi aspekt)* [Methodology of judicial proceedings of criminal proceedings (theoretical aspect)]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. T. 2. № 4. DOI: 10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-178-184 [in Ukrainian].
- Romanauskas, K. A. (2024). *Osnovy metodyky rozsliduvannia nadannia zavidomo nepravdyvykh pokazan svidkom i poterpilym* [Basics of the investigation methodology for knowingly false testimony by witnesses and victims] : monohrafiia / za zah. red. d-ra yuryd. nauk, prof. V. O. Husievoi. Kharkiv [in Ukrainian].
- Shepitko, I. I. (2018). *Sudovyi rozghliad (sudove slidstvo) v systemi sudovoho provadzhennia u pershii instantsii* [Judicial examination (judicial investigation) in the system court proceedings at first instance] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv. URL: <https://surl.li/ckreoa> [in Ukrainian].
- Shepitko, M. V. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia systemy protydii zlochynam u sferi pravosudiva* [Theoretical and methodological foundation of counteraction to crimes against justice as a forming system] : dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/15385> [in Ukrainian].
- Shnytko, O. S. (2017). *Kryminalno-pravove doslidzhennia zlochyntu zavidomo nezakonnii zatrymannia, pryvid, domashnii aresht abo trymannia pid vartoiu (st. 371 KK Ukrainy)* [Criminal legal investigation of the crime of knowingly illegal detention, pretext, house arrest or detention (Article 371 of the Criminal Code of Ukraine)] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Sup, Y. (2025). Forensic Characterization Elements of Criminal Offenses Committed by Professional Participants in Justice. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. Vol. 38. Is. 1. DOI: 10.32353/khrife.1.2025.08.
- Sup, Ye. Yu. (2024). Protypravna diialnist profesiinykh uchastnykiv sudochynstva yak ob'ekt piznavalnoi diialnosti slidchykh i naukovtsiv [Illegal activities of professional participants' litigation as an object of the scientists and investigators' cognitive activity]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. T. 33. № 3. DOI: 10.32631/vca.2024.3.37 [in Ukrainian].
- Tiutiuhin, V. I., Borysov, V. I. ta in. (2011). *Zlochynty proty pravosudiva* [Crimes against justice] : navch. posib. / za zah. red. prof. V. I. Borysova, V. I. Tiutiuhina. Kharkiv. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2012/NMP_0017.pdf [in Ukrainian].
- Vorontsov, A. V. (2011). *Kryminalna vidpovidalnist za zlochynty proty pravosudiva, yaki vchyniuiutsia sluzhbovymy osobamy orhaniv diznannia ta dosudovoho slidstva* [Criminal liability for crimes against justice committed by officials of inquiry and pre-trial investigation bodies] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Odesa [in Ukrainian].
- Zatolochnyi, V. S. (2022). *Kryminalna vidpovidalnist za zavidomo nezakonne zatrymannia, pryvid, domashnii aresht, trymannia pid vartoiu* [Criminal Liability for Apprehension, Detention, House Arrest and Remand Known to be Illegal] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Lviv [in Ukrainian].
- Zhuravel, V. A., & Kovalenko, A. V. (2022). *Doslidzhennia dokaziv u kryminalnomu provadzhenni yak skladova protsesu dokazuvannia* [Examination of evidence in criminal proceedings as a component of the proof process]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. T. 29. № 2. DOI: 10.31359/1993-0909-2022-29-2-313 [in Ukrainian].

Бобко, Т. (2026). Тактичне забезпечення судового розгляду кримінальних правопорушень проти правосуддя. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 1 (42). С. 93—105. DOI: 10.32353/khrife.1.2026.07.